

Stora mediekoncerner startar åter nya redaktioner

Katarina Lind och Leonard Wallentin*

Utforska databasen själv på <https://kommundatabas.mediastudier.se>

Några saker sticker ut i Mediastudiers databas över redaktionell närvaro i år: Fem ägare står nu bakom hälften av landets lokaltidningsredaktioner. De stora koncernerna står också bakom nästan alla nyöppnade redaktioner det senaste året. Men när stora koncerner startar nya redaktioner, sker det framför allt i redan välbevakade områden.

Vi har sedan 2015 bevakat mediernas närvaro i landets kommuner. Vår databas innehåller information om vilka medier som har redaktion var, och täcker allt från små annonsblad till de stora drakarna. Syftet är att kunna följa hur mediekartan ritas om, i ett föränderligt medielandskap.

I år ser vi ett trendbrott. Sedan vi startade kartläggningen, har bilden sett ungefär likadan ut varje år: den prenumererade dagspressen lägger ner redaktioner, och i deras ställe träder (lite färre) gratistidningar eller

* Katarina Lind och Leonard Wallentin är datajournalister på J++ Stockholm. J++ är ett internationellt team av datajournalister, med kontor i Stockholm och Porto. På J++ finns experter på dataanalys, research, redaktionell programmering och design.

lokala nyhetssajter in. Men i år ägs nio av tretton nya redaktioner av public service-bolagen, Bonnier eller Schibsted¹. Det är en tydlig skillnad mot tidigare år, då en majoritet av nytillskotten kommit från antingen mikro-koncerner som Dagens Vimmerby, uppstickare som ETC och 24 Journalistik eller enskilda initiativ som hyperlokala nyhetssajter. Det bidrar till att förstärka en annan övergripande trend, nämligen att medieägandet koncentreras till en handfull medier.

Samtidigt är det tydligt att de stora koncernerna inte tar över, eller startar redaktioner i underbevakade områden, snarare tvärtom. DN öppnar en redaktion i Göteborg, Aftonbladet gör samma sak i Malmö och Bonnier tar över redan befintliga titlar i Växjö och Halmstad. Och i början av nästa år startar Aftonbladet sin nästa lokalredaktion – i Uppsala. I mediekartans ”vita fläckar” är det i stället mindre aktörer som satsar, i år delvis tack vare det nya mediestödet för lokal journalistik.

– I det här fallet är public service speciellt eftersom de har sin avgiftsfinansiering och inte behöver bekymra sig om den ekonomiska bärkraften när de startar upp en ny redaktion. För Aftonbladet och DN handlar det däremot om att hitta nya intäkter. Det är inte i lilla Tranås DN öppnar en redaktion utan i Sveriges näst största stad, det är där de kan få nya prenumeranter och konkurrera med Göteborgs-Posten. Och på sam-

¹ Nystartade redaktioner senaste året, med brytpunkt 30 oktober. Två av redaktionerna, Lokaltidningen Laholm och Växjö, startades upp (efter en kortare tids inaktivitet) av en annan koncern, JP/Politiken, och köptes sedan upp av Bonnier.

ma sätt kan vi se Aftonbladets redaktioner i Malmö och Uppsala, säger Jonas Ohlsson, föreståndare för Nordicom, Göteborgs universitet.

Hur ser det ut utanför storstadsregionerna då? Skillnaden är inte stor jämfört med ifjol men en ny ”vit fläck” utanför storstadsområdena i år är Eda kommun, där Edaportalen efter 16 år kastade in handduken i augusti i år och Arvidsjaur kommun, där Piteå-Tidningen och Norran tidigare samägde Nyhetsbyrån i Norr. Totalt saknar nu 46 kommuner utanför storstadsområdena en redaktion², jämfört med 39 i januari 2015. Trots flera riktade satsningar mot underbevakade områden, så har antalet redaktionslösa ”vita fläckar” alltså inte minskat sedan vi började mäta.

	antal kommuner utan redaktion, utanför storstäderna ³
oktober 2019	46
oktober 2018	46
oktober 2017	42
oktober 2016	40
januari 2015	39

Alla analyser i den här texten är gjorda i databasen som den såg ut den 30 oktober 2019. Det fanns då omkring 600 aktiva redaktioner och 400 aktiva titlar

² Sedan i fjol har vi förändrat definitionen av redaktionell närvaro, så att vi kräver en bemannad redaktion med adress i kommunen. Titlar ägnade uteslutande åt att bevaka en specifik kommun räknas inte längre som likvärdiga med en fysisk redaktion. Se vidare avsnittet *Nya urvalskriterier, men samma trender* längre ner.

³ Storstäderna har här definierats som ”Storstäder och storstadsnära kommuner” i SKL:s kommungruppsindelning (2017).

i databasen. Notera att databasen förändras regelbundet, och att även historiska siffror ibland justeras, varför siffror som förekommer på webbsidan kan skilja sig från dem som presenteras i den här texten.

”Vita fläckar” får ökad bevakning med nytt mediestöd

Hur har det nya mediestödet påverkat kommuner i medieskugga? Myndigheten för press, radio och tv (MPRT) delade ut drygt 30 miljoner kronor i stöd till 64 beviljade ansökningar i år. Hur medierna använder stödet ser olika ut. En del använder det till att öppna nya redaktioner, andra till att behålla och stärka befintliga redaktioner. Hittills har fem ”vita fläckar” fått mer bevakning tack vare stödet, men på olika sätt, antingen genom ett nytt kontor som i Bräcke och Jokkmokk, eller en journalist som ska bevaka en kommun från en annan ort, som är fallet i Hofors, Sorsele och Ragunda.

Bräcke kommun får sin första redaktion sedan 2013 när Jämtlands Tidning flyttar dit. Tidningen har fått stöd för att öppna en redaktion i Bräcke, och från nästa år även i Berg och Krokom. Men Bräcke får även ökad bevakning från annat håll. Östersunds-Posten och Sundsvalls Tidning har inrättat en ny tjänst som ska bevaka Bräcke och Ånge – från Ånge.

Delad bevakning av, och från, en kommun ser vi i även Jokkmokk och Sorsele. I Jokkmokk bevakar en lokalredaktör kommunen åt både Norrbottens-Kuriren och Norrländska Socialdemokraten, NSD. Det

är första gången kommunen får en lokalredaktör sedan 2008 när Norrbottens-Kuriren flyttade, NSD lade ner sin redaktion 2003. Västerbottens-Kuriren och Folkbladet har tillsatt en lokalredaktör som bevakar både Sorsele och Storuman, från ett kontor i Storuman.

En annan ”vit fläck” som nu får en journalisttjänst ägnad åt att bevaka kommunen är Ragunda. I september bytte Karin Gahnström Jonsson tjänst från kulturredaktör på Östersunds-Posten (ÖP) till ”Ragunda-reporter”, men skrivbordet i Östersund behåller hon:

– Jag har ett rullande kontor, ibland sitter jag på ett bibliotek eller fik i kommunen. Än så länge tycker jag att det fungerar väldigt bra, jag är på plats i kommunen minst tre dagar i veckan och är djupt förankrad i bygden, säger hon.

Samtidigt har det varit mycket diskussion om var hennes stol ska stå. När ÖP gick ut med nyheten om att de ska öka bevakningen i Ragunda var det många läsare som sa ”Vad bra att ni kommer tillbaka!” och ”Var ska ni sitta?”, berättar Karin G Jonsson. Men hon ser inte några större problem med att inte ha en fast plats i kommunen.

– Min närvaro är minst lika påtaglig som en skylt på ett hus. Jag kommer ändå vara ute på rull och jag prioriterar att träffa folk, var jag sitter och skriver har inte lika stor betydelse.

Ser du en risk med att din tjänst blir en kortsiktig satsning?

– Jag skulle bli förbannad om det inte blir längre, vi sökte för ett år och kan totalt söka i tre år. Men jag

vill bevisa att det här fungerar, mediebranschen har prövat olika metoder för att nå läsare, nu vet vi att det är lojala läsare vi behöver och de vill ha lokala nyheter. Du vill inte bara läsa om Östersund om du bor i Hammarstrand.

Jonas Ohlsson tror att det nya mediestödet kan vara en morot för att få medier att satsa på bevakningen även där det inte alltid lönar sig ekonomiskt. Men det måste inte alltid handla om att starta upp en fysisk redaktion.

– Det är bättre att det finns åtminstone någon form av bevakning, än ingen alls. Det har funnits ett symbolvärde i att ha en redaktion på orten, men hur mycket är det egentligen värt i dag? Det kostar att ha en lokal och de pengarna kan gå till något annat. Det viktigaste är att en journalist är på plats regelbundet.

Andelen av redaktionerna som hör till en av de stora koncernerna ökar

Under de fyra år vi mätt redaktionell närvaro har de stora mediekoncernerna brett ut sig mer och mer över landet, på bekostnad av de små. De fem största tidningskoncernerna⁴ äger i år för första gången över hälften av tidningsredaktionerna i vår databas, upp över tio procentenheter jämfört med i fjol. Uppstickare som till exempel ETC har gjort små hack i kurvan genom åren, men konsolideringstrenden är obeveklig; koncernerna blir färre, större och breder ut sig över

⁴ Räknat efter antal kommunbevakande redaktioner per koncern.

landet. Även *andelen av landets tidningar* som ägs av de fem största lokaltidningskoncernerna ökar markant i år: Totalt 125 av 269 titlar i databasen ägs av Gota Media, NTM, NWT, Hallpressen eller Bonnier med Mittmedia, och även med det måttet närmar vi oss alltså gränsen där fem ägare kontrollerar hälften av lokalpressen.

De stora koncernernas ökning utgörs till största delen av förvärv av existerande titlar, och bidrar alltså inte nämnvärt till att ”fylla ut kartan”. De enstaka gånger en ”vit fläck” fylls ut på kartan är det av någon mindre aktör, som i år Jämtlands Tidning i Bräcke. Det ska dock sägas att de stora koncernerna samtidigt är minst lika bra förankrade i småkommuner som andra titlar i databasen. Tolv procent av de stora koncernernas redaktioner ligger till exempel i en landsbygdskommun (SKL:s kommungruppsindelning), att jämföra med elva procent av alla tidningsredaktioner.

	De fem största koncernernas andel av redaktionerna	Andel av medierna
oktober 2019	57 %	46 %
oktober 2018	45 %	34 %
oktober 2017	42 %	31 %
oktober 2016	40 %	30 %
oktober 2015	40 %	29 %

**Bonnier på lokaljournalistik-kartan,
hösten 2015 (t v) och hösten 2019 (t h)**

De flesta nystartade redaktioner är kortlivade

Gratistidningen *Fokus Uddevalla* fick inte leva länge; den lade ner efter bara två månader. Den startades i sin tur som en reaktion på att Stampen lagt ner gratistidningen *Uddevalla 7 dagar* ett par månader tidigare. Även om de flesta medier lever lite längre än detta exempel är livslängden kort för många nystartade redaktioner. Av de redaktioner som startat sen vi började mäta 2015, finns bara hälften kvar i dag (35 av 71).

Hittills har de flesta nystarter varit nyhetsbloggar, småsajter eller gratistidningar, och drivna av ”uppstickar-aktörer”. Majoriteten av de nedlagda redaktionerna under den här tiden är lokala bloggar och sajter (som 24 Journalistik) och lokal dagspress (som ETC). En förklaring till det stora tappet är att nästan två tredjedelar av de nedlagda redaktionerna tillhörde ETC och 24 Journalistik. Båda dessa koncerner startade redaktion efter redaktion mellan 2016 och 2018. Men nu är alla borta. 24 Journalistik har gått i konkurs och ETC har bara kvar sina storstadstidningar. I den mån lokala sajter och bloggar dyker upp när större mediehus lämnar en ort, så är alltså uthålligheten i de initiativen begränsad.

Det återstår att se om det är någon skillnad på livslängden för nystartade lokalredaktioner nu när de traditionella koncernerna startar och tar över redaktioner, och framförallt om presstödet för lokal journalistik kommer att bidra till långsiktiga satsningar i ”vita fläckar-kommuner” även efter att stödet försvinner.

Nya urvalskriterier, men samma trender

Under det gångna året har vi gjort flera justeringar i databasen, som gör att siffrorna ser annorlunda ut än tidigare. De två mest avgörande förändringarna är att vi har skruvat på dels definitionen av en redaktion, och dels på kriterierna för att en publikation alls ska vara med i databasen. En synlig följd är till exempel att antalet kommuner som saknar redaktion, de ”vita fläckarna”, är fler med den nya snävare definitionen

(se nedan). Utvecklingen över tid ser dock likadan ut oavsett vilket mått vi väljer, och det gäller även andra trender som nämns i den här texten.

I *urvalet av publikationer* kräver vi sedan en tid tillbaka en viss allsidighet i bevakningen. Det har lett till att några annonsblad och nyhets sajter tagits bort ur databasen. Fortfarande är vårt urval bredare än Mediestödsförordningens ”allmänna nyhetsmedier”, eftersom vi till exempel inte ställer några krav på hur stor del av innehållet i en publikation som måste vara redaktionellt, eller hur många människor innehållet måste nå.

Att Mediestudier-databasen är historisk gör varje omdefinition av det här slaget krävande. Vi måste göra bedömningar av varje titel inte bara som den ser ut nu, utan också hitta det datum då bevakningen kanske breddades och blev allmän nog och ska ha ett startdatum, eller övergick till att bli en evenemangskalender och ska ha ett slutdatum. I vissa fall, som för till exempel lokala etermedier, är det givetvis extra svårt. I praktiken har kontrollen ibland inskränkt sig till att läsa igenom gamla lokalradiotablåer i Wayback Machine. Det är en rimlig farhåga att tro att filtreringen av publikationer därför är mer exakt i närtid, och för större medier, och det är möjligt att det leder till en viss bias i datan.

Från november 2019 är *definitionen av redaktionell närvaro* betydligt snävare än tidigare. Nu gör vi all analys baserad på var det finns redaktioner med geografisk placering i kommunen den bevakar. Det betyder att vi inte längre räknar till exempel Mitt i Huddinge som

en Huddinge-redaktion, eftersom redaktionen ligger i Stockholm. Det trots att det är en titel helt och hållet ägnad åt att bevaka Huddinge kommun. Vi fortsätter att föra bok över den typen av titlar, men vi gör analyserna till den här texten baserat på var mediernas redaktionerna ligger.

Definitionen av en redaktion är inte självklar, men vi kräver i praktiken ett bemannat kontor. Att hålla en databas över ”öronmärkta reportrar”, ”ambulerande nyhetsteam” och liknande uppdaterad vore inte praktiskt möjligt. Detta leder dock till att vi inte fångar de många satsningar på lokal journalistik som gjorts under 2019, där flera lokaltidningar har inrättat reportertjänster för att bevaka en specifik kommun med hjälp av det nya mediestödet för lokal journalistik men utan att öppna en lokal redaktion.

Förändringen av närvaro-definitionen får allra störst återverkningar i storstadsregionerna eftersom vi tidigare räknade en titel ägnad uteslutande åt att bevaka en specifik kommun som en ”närvaro-punkt”, även om redaktionen inte låg i kommunen. Huddinge kommun var till exempel en ”vit fläck” i fjol med den nya definitionen, trots att den bevakades av både Mitt i Huddinge och Huddinge Direkt. (Med den tidigare definitionen hade Huddinge kommun haft redaktionell närvaro både i fjol och i år.)

I Stockholm kan du hamna i olika kommuner beroende på vilken rulltrappa du väljer när du ska upp ur tunnelbanan (Solna eller Sundbyberg). Där har det inte nödvändigtvis någon praktisk betydelse vilken sida kommungränsen en redaktion ligger på. Samma

sak kan i viss utsträckning sägas om Göteborg och Malmö, och kanske ytterligare någon region. Det gör begreppet ”vita fläckar” mindre relevant i storstadsområdena, så länge vi gör analysen per kommun (här hade det kanske varit mer relevant att mäta redaktioner per stadsdel, för att fånga områden där medieföretagen är frånvarande). De 46 kommuner utanför storstäderna som saknar redaktion i år, hade varit 42, om vi behållit den äldre, vidare definitionen av närvaro. Räknar vi in även storstadskommunerna får vi 60 kommuner utan fysisk redaktion, eller 44 med den vidare definitionen. Oavsett mått, ser trenden likadan ut.

Fördelningen mellan olika medietyper förändras också när vi kräver en fysisk redaktion för att registrera närvaro. Störst är skillnaderna bland gratistidningarna, som nu står för 25 procent av redaktionerna, att jämföra med 32 procent med en generösare definition. De övergripande trenderna är dock de samma: Efter några år då bloggar och sajter stått för en sakta ökande andel av redaktionskakan, i takt med att mer traditionella medier lagt ner lokalredaktioner, är trenden nu bruten, åtminstone för i år. I slutet av oktober 2019 står dagspressen för 45 procent av redaktionerna, upp två procentenheter från i fjol.

Och oavsett hur vi smalt eller brett vi definierar redaktionell närvaro, så minskar den på det hela taget. Ett tiotal redaktioner om året har försvunnit sedan vi började mäta: 4 procent det senaste året, och 13 procent av redaktionerna (14 procent av tidningsredaktionerna) sedan början av 2015.

	antal kommuner utan redaktion, utanför storstäderna ⁵	antal kommuner utan vare sig redaktion eller riktad titel, utanför storstäderna ⁶	antal kommuner utan redaktion, inklusive storstädskommunerna	antal kommuner utan vare sig redaktion eller riktad titel, inklusive storstädskommunerna
oktober 2019	46	42	60	44
oktober 2018	46	42	58	44
oktober 2017	42	38	52	40
oktober 2016	40	38	48	39
januari 2015	39	37	48	39

⁵ Storstäderna har här definierats som ”Storstäder och storstadnära kommuner” i SKL:s kommungruppsindelning (2017).

⁶ Antal vita fläckar enligt den tidigare använda, bredare definitionen av redaktionell närvaro.